

“ЕПАРХІЯЛЬНЫЯ ВЕДАМАСЦІ” НА ТЭРЫТОРЫІ БЕЛАРУСІ Ў ДРУГОЙ ПАЛОВЕ ХІХ – ПАЧАТКУ ХХ ст.

ВОЛЬГА РЫМКО

Анатацыя: У артыкуле прадстаўлены кароткі агляд беларускіх “Епархіяльных ведамасцей”, якія выходзілі на тэрыторыі Літоўскай, Мінскай, Полацкай, Магілёўскай і Гродзенскай епархій у другой палове ХІХ – пачатку ХХ ст. як афіцыйны друкаваны орган праваслаўнай царквы ў межах Паўночна-Заходняга краю Расійскай імперыі. Разгледжаны пытанні адносна ўтварэння, структуры, перыядычнасці і асаблівасцей інфармацыйнага поля кожнага з пяці камплектаў пазначаных ведамасцей.

Ключавыя словы: епархіяльныя ведамасці, перыядычны друк, Беларусь, праваслаўная царква.

“THE EPARCHIAL BULLETINS” ON THE TERRITORY OF BELARUS IN THE SECOND HALF OF THE 19TH – EARLY 20TH CENTURY

Abstract: The article provides a brief overview of the Belarusian “Eparchial Bulletins”, which were published in Lithuania, Minsk, Polack, Mahilioŭ and Hrodna dioceses in the second half of the 19th – early 20th century as the official press organ of the Orthodox Church in the North-Western edge of the Russian Empire. The article describes foundation, structure, periodicity and specificity of the information field of each of the five sets of “Bulletins”.

Keywords: “The Eparchial Bulletins”, Periodical Press, Belarus, Orthodox Church.

Узнікненне і развіццё царкоўнага перыядычнага друку на тэрыторыі Беларусі ў другой палове XIX – пачатку XX ст. было звязана са з’яўленнем афіцыйнага друкаванага органа – “Епархіяльных ведамасцей”, якія выдаваліся ў межах Літоўскай, Мінскай, Полацкай, Магілёўскай і Гродзенскай епархій.

Праграма афіцыйных выданняў праваслаўнай царквы на тэрыторыі ўсіх епархій Расійскай імперыі была зацверджана Свяцейшым Сінодам 11 лістапада 1859 года.

Як правіла, выдавецтвы епархіяльных ведамасцей утвараліся пасля хадайніцтва аб гэтым перад Свяцейшым Сінодам мясцовых архіерэяў і існавалі пры духоўных семінарыях і кансісторыях, выкладчыкі і члены якіх часцей за ўсё былі рэдактарамі епархіяльных выданняў і асноўнымі аўтарамі артыкулаў. Кіраўніцтва выданнем “Епархіяльных ведамасцей” ускладалася на епархіяльнага архіерэя і духоўную кансісторыю епархіі. Рэдактарамі і карэктарамі выдання былі ўсё тыя ж выкладчыкі духоўных семінарыяў, святары, сакратары епархіяльных кансісторыяў.

Асаблівасцю структуры ўсіх “Епархіяльных ведамасцей” з’яўлялася наяўнасць двух раздзелаў у кожным нумары выдання – афіцыйнага і неафіцыйнага. Афіцыйная частка прымяркоўвалася для публікацыі імператарскіх маніфестаў і загадаў, якія датычыліся царквы, указаў і распараджэнняў Свяцейшага Сінода, іншых паведамленняў вышэйшай дзяржаўнай і царкоўнай улады, для распараджэнняў мясцовага епархіяльнага кіраўніцтва, для паведамлення аб перамяшчэнні святароў і прыходскіх вакансіях, для апублікавання вытрымак са штогадовых справаздач кансісторыі, семінарыі і іншых епархіяльных устаноў. У неафіцыйным раздзеле побач з вытрымкамі з твораў айцоў царквы, пропаведзямі і павучальнымі творамі друкаваліся мясцовыя гістарычныя, біяграфічныя, краязнаўчыя і бібліяграфічныя матэрыялы.

Перыядычнасць выдання была самай рознай у залежнасці ад наяўнасці сродкаў, колькасці інфармацыі, сацыяльна-палітычных абставін: ад 1 раза на тыдзень да 2 разоў на месяц.

Першымі епархіяльнымі ведамасцямі на тэрыторыі Беларусі сталі “Литовские епархиальные ведомости”. Ініцыятарам іх выдання у 1861 годзе з’яўляўся мітрапаліт Літоўскі і Віленскі Іосіф (Сямашка). Свяцейшы Сінод разгледзіў яго хадайніцтва па пытанні ўтварэння праваслаўнага перыядычнага выдання ў Літоўскай епархіі і 23 красавіка 1862 года даў станоўчы адказ. У звароце да чытачоў у першым нумары ад 15 студзеня 1863 года рэдакцыя паведаміла аб характары выдання і яго мэтах. Ведамасці павінны былі знаёміць чытачоў не толькі з афіцыйнымі распараджэннямі і справаздачамі, але і “своими статьями воскрешать в памяти родное минувшее, делать общеизвестным древнее уцелев-

шее, служить по возможности полнозвучным отголоском пастырских надежд, радостей, скорбей о затруднениях, неудачах, – общественным полем для обмена мыслей духовенства о долге своего звания” (“Литовские епархиальные ведомости”, 1863: 2). У складзе “Литовских епархиальных ведомостей” было два традиционных раздела – афіцыйны і неафіцыйны. З 1 сакавіка 1907 года замест апошняга пачаў выходзіць “Вестник Виленского Православного Свято-Духовского братства”.

У 1868 годзе па хадайніцтве архіепіскапа Мінскага і Бабруйскага Міхаіла (Галубовіча) пачалося выданне “Минских епархиальных ведомостей”. Іх структура была такая ж, як і ў іншых ведамасцях, але рэдакцыя рэгулярна выдавала дадаткі да асноўных нумароў часопіса. Напрыклад, у 1878 – 1879 гадах выйшла “Описание церквей и приходов Минской епархии”, у 1893 годзе – “Краткий исторический очерк 100-летия Минской епархии (1793 – 13.06.1893)” С.Г. Рункевіча, у 1913 годзе – “300 лет в православии (Исторический очерк трехсотлетия существования минского Екатерининского собора)” протаіерэя Паўла Афонскага і інш.

Наступнымі былі заснаваныя “Полоцкие епархиальные ведомости”, якія пачалі выдавацца ў 1874 годзе. Толькі пасля таго, як епіскап Полацкі і Віцебскі Сава (Ціхаміраў) прадставіў у Свяцейшы Сінод сваё хадайніцтва разам з праграмай мяркуемага выдання і вызначыў кандыдатуру на пасаду галоўнага рэдактара з прадстаўленнем яго службовай характарыстыкі, быў атрыманы дазвол на ўтварэнне “Полоцких епархиальных ведомостей”. Упершыню пытанне аб вывучэнні царкоўна-рэлігійнага жыцця Полацка-Віцебскай епархіі з яе багатым гістарычным мінулым і публікацыі адпаведных артыкулаў узнімалася духавенствам на чале з выкладчыкам Віцебскай гімназіі святаром Дзмітрыем Іванавічам Праабражэнскім яшчэ ў 1863–1864 гадах. Тады ж афіцыйна было прынята рашэнне аб утварэнні мясцовага самастойнага друкаванага рэлігійнага органа і складзена праграма выдання. Аднак здзейсніць праект па ўтварэнні “Полоцких епархиальных ведомостей” з-за фінансавых і іншых цяжкасцей атрымалася толькі ў 1874 годзе (Довгялло, 1899: 46, 57). Першы рэдактар “Полоцких епархиальных ведомостей” айцец Мацвей (Красавіцкі) выказаў наступныя думкі пра мэты мясцовага епархіяльнага часопіса: “Ведомости должны прежде всего удовлетворять местным потребностям духовенства и епархии, раскрывать прошедшую и настоящую жизнь края, выяснять быт и духовность населения, быт и деятельность самого духовенства” (Довгялло, 1899: 50). Пасля кастрычніцкай рэвалюцыі 1917 года афіцыйны друкаваны орган Полацка-Віцебскай епархіі быў ліквідаваны пасля выхаду ў свет апошняга № 4 за 5 сакавіка 1918 г. Замест яго ў 1918 годзе

ў Віцебску пачалі выходзіць два рэлігійныя выданні, якія працягнулі традыцыі “Полоцких епархиальных ведомостей” – “Витебское церковно-общественное слово” і “Витебская церковно-общественная жизнь” (Шимолін, 2008: 39).

Першы нумар “Могилёвских епархиальных ведомостей” выйшаў 1 ліпеня 1883 года. Ініцыятарам іх утварэння стаў Магілёўска-Мсціслаўскі епіскап Віталій (Грэчулевіч). Асаблівай увагі заслугоўвае праграма выдання: акрамя характэрнага для іншых епархіяльных ведамасцей інфармацыйнага поля ў “Могилёвских епархиальных ведомостях” друкаваліся часопісы епархіяльных і акруговых з’ездаў духавенства, разрадныя спісы выхавальнікаў мясцовай семінарыі і духоўных вучылішч, выклікі прасіцеляў і асоб духоўнага звання ў кансісторыю ці семінарскае праўленне. З красавіка 1917 года замест неафіцыйнай часткі “Могилёвских епархиальных ведомостей” два разы ў месяц выходзіў рэлігійны часопіс “Воскресенье”. Аднак у сувязі з рэвалюцыйнымі падзеямі 1917 года разгарнуць шырокую дзейнасць рэдакцыі часопіса не давалася.

Гродзенская епархія была ўтворана толькі ў 1900 годзе, таму і яе афіцыйны друкаваны орган “Гродненские епархиальные ведомости” быў створаны ў наступным 1901 годзе. Хадайніцтва ў Сінод было адпраўлена епіскапам Гродзенскім і Брэсцкім Іакімам (Лявіцкім). Па сваёй структуры і форме “Гродненские епархиальные ведомости” нічым не адрозніваліся ад астатніх епархіяльных ведамасцей. Тымі ж заставаліся і асноўныя мэты публікацый, якія размяшчаліся на іх старонках: апублікаванне распараджэнняў свецкіх і духоўных уладаў у сферы царкоўнага жыцця, артыкулаў па гісторыі Паўночна-Заходняга краю, духоўна-маральнае асветніцтва і інш.

Пасля кастрычніцкай рэвалюцыі 1917 года выданні Рускай Праваслаўнай царквы, і ў прыватнасці епархіяльныя ведамасці, аказаліся пад адміністрацыйнай і ідэалагічнай забаронай. Толькі “Минские епархиальные ведомости” працягвалі выходзіць да 1920 года: з 1916 па 1917 год часопіс выходзіў у Разані, дзе, у сувязі з Першай сусветнай вайной, знаходзілася ў эвакуацыі яго рэдакцыя, а з 1917 па 1920 год – зноў у Мінску.

Сёння камплекты айчынных “Епархіяльных ведамасцей” змяшчаюцца ў фондах Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, Нацыянальных гістарычных архіваў у Мінску і Гродна, бібліятэкі Мінскай духоўнай акадэміі і семінарыі, бібліятэкі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Беларускія “Епархіяльныя ведамасці” можна пабачыць таксама ў фондах розных бібліятэк і архіваў Расійскай Федэрацыі (Чистяков, 2004: 292 – 305), а таксама ў бібліятэцы імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы.

Даследаванні ў вобласці айчыннай гістарыяграфіі сведчаць, што беларускія “Епархіяльныя ведамасці” практычна не вывучаны, нягледзячы на іх крыніцазнаўчую каштоўнасць. Толькі з 1990-х гадоў, з адраджэннем у нашай краіне традыцый рэлігійнасці, царкоўныя выданні, якія выйшлі ў дарэвалюцыйны перыяд, сталі ўваходзіць у кола навуковых інтарэсаў гісторыкаў.

Бібліяграфія

1. Довгялло, Д. И. (1899). Материалы для истории местной Витебской прессы. А. Духовный орган. Витебск: Губернская типолитография.
2. “От редакции Литовских епархиальных ведомостей” (1863), Литовские епархиальные ведомости, № 1: 2.
3. Чистяков, П. (2004). Церковно-краеведческая проблематика епархиальных ведомостей, издававшихся в Беларуси во второй половине XIX, начале XX столетий: диссерт. ... канд. богосл. Жировичи: МинДА.
4. Шимолин, В. И. (2008). Духовные ценности православия в культуре белорусского народа. Системный анализ белорусских епархиальных ведомостей второй половины XIX – начала XX в.: монография. Минск: Издательский центр БГУ.